תנחומא בובר — הוספה לואתחנן

אם יעלה לשמים שיאו (איוב כו). זה משה שעלה אל הרקיע, ונגש אל הערפל, והיה כמלאכי השרת, ודיבר עמו פנים בפנים, וקיבל תורה מידו של הקב"ה, והיה מתחנן לפניו של ימות, ואמר לו הקב"ה אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (דברים ג כו), ולמה כעס הקב"ה עם משה, בשביל שהוכיח את ישראל, משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו בן, מסרו לפדגוג, כעס עליו הפדגוג ונזף בו, שמע המלך ואמר חיי מלכותי אין אתה מכניס לפלטרין שלי, כך אמר משה לישראל שמעו נא המורים (במדבר כ י), אמר לו הקב"ה לכן לא תביאו את הקהל הזה (שם שם יב).

אתה החילות (דברים ג כד). א"ל אתה הוא שפתחת לי פתח להתפלל לפניך, אימתי בשעה שעשו אותו מעשה, אמר לו הקב"ה הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם מתחת השמים (דברים ט יד), אמר משה מי מחזיק בהקב"ה, אינו מבקש אלא להתפלל על בניו, מה כתיב שם ויחל משה את פני ה' אלהיו (שמות לב יא), אמר משה אחת נתפללתי על הציבור ונעניתי, אילו התפללו עלי הציבור לא יהיו נענין, למה שגזרת עלי, ואתה הוא שהחלות שקראת להם למשמרת לאות לבני מרי (במדבר יז כה), ועל שקראתי אותם שמעו נא המורים, אמרת לכן לא תביאו את הקהל הזה (במדבר כ יב).

ויתעבר ה' בי (דברים ג כו). מהו ויתעבר, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר נתמלא עברה, וחד אמר עשה אותו כאשה עוברה שאינה יכולה לשבת מפני עוברה, אמר הקב"ה למשה אתה הוא דוגמא של דיינין והן מקלקלין, לכך רב לך, הרבה יש לך אצלי לעולם הבא שאני פורע לך, ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא כ).

כי תוליד בנים ובני בנים (דברים ד כה). זש"ה מגיד מראשית אחרית (ישעיה מו י), כשהגיע משה ליפטר מן העולם, הגיד לו הקב"ה מה ישראל עתידים לעשות אחר מיתתו של יהושע, שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ (דברים לא טז), לפיכך משה מזהיר בהם כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון (שם שם כט), ואמרו לו אין אנו עושים את הדבר הזה, אמר להם עתידים אתם להוליד בנים ובני בנים ולשכח שמו של הקב"ה, שנאמר (העיד אני) [העידותי] בכך היום את השמים ואת הארץ וגו' (דברים ד כו ל יט), הוי מגיד מראשית אחרית.

וכן אתה מוצא שעשו ישראל כל מה שאמר להם בימי השופטים, שנאמר ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות (שופטים י ו), וכן ירבעם, שנאמר ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב וישם האחד בבית אל ואת האחד (שם) [נתן] בדן (מ"א יב כט), ולא היה מניח לישראל לעלות לירושלים, והיה אומר אלה אלהיך ישראל, וכן אחאב חטא והחטיא את ישראל מכל הרשעים שהיו לפניו, ויעש אחאב [בן עמרי] הרע בעיני ה' מכל אשר לפניו (שם טז ל), תדע לך שהיה מוכר עצמו לעבודה זרה, שנאמר כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' (שם כא כה), והשכיח שמו של הקב"ה, היאך, היה מוחק את האזכרות, וכותב תחתיהם וידבר הבעל, בראשית הבעל, ויאמר הבעל וכל התורה כולה עשה כן, הוא שהנביא אומר החושבים להשכיח את עמי שמי (ירמיה כג כז), ומנשה עשה יותר מכולם, שנאמר וישם [את] פסל הסמל וגו' (דה"ב לג ז), והוא העביר [אות] בניו באש (למולך) בגי בן הנום ועונן וניחש [וכשף] ועשה אוב וידעוני [הרבה לעשות הרע בעיני ה' להכעיסו] (דה"ב לג ו), וכיצד היה המולך בגיא בן הנום, עשוי חוץ לירושלים, ובמקום מופלג, וצלם היה ופניו של עגל, וידיו

פשוטות כאדם [שפותח ידיו לקבל] דבר מחבירו, והיו מסיקין אותו עד שהידים נעשים כאש, ושבעה קנקלים היו לו, והוא לפנים מהם, ולפי קרבנו של כל אחד ואחד היה נכנס, מי שמקריב עוף נכנס לקנקל הראשון, עז נכנס לקנקל השני, שה לשלישי, עגל לרביעי, פר לחמישי, שור לששי, מי שמקריב בנו אומרים הכומרים כי אין למעלה הימנו, היה נכנס לפנים מן הקנקל השביעי, והיה הולך ונושקו, שנאמר זובחי אדם עגלים ישקון (הושע יג ב), והיו הכומרים נוטלין בנו ממנו ונותנין התינוק על ידי המולך, ונוטלין התופין ומקישין בהן כדי שלא ישמע אביו קול בנו, ומעיו של תינוק מתמעכין עליו, והיה התינוק מנהים עד שישליט נפשו על ידו. אמר ר' יהודה הלוי הוא שכתוב ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנום (ירמיה ז לא), מה היא התופת, שהיו מקישין בתופים, מה הוא הנום, שהיו הכומרים אומרין למולך כשהתינוק מנהים יהנה לך יערב לך. ראה היאך היו להוטין אחרי ע"ז, אמר הקב"ה על ידי יצר הרע הייתם חוטאים וגולים, אבל לעתיד לבא אני עוקרו מכם, שנא' והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר (יחזקאל לו כו).

אז יבדיל משה שלש ערים (דברים ד מא). זש"ה אוהב כסף לא ישבע כסף ומי אוהב בהמון לא תבואה (קהלת ה ט), ר' נחמיה אומר מי שאוהב את התורה לא ישבע תורה, שנה המשנה מבקש לשנות התלמוד, שנה תלמוד מבקש לשנות תוספות, וגם אוהב בהמון לא תבואה, ואינו מעמיד תלמידים, גם זה הבל.

ד"א אוהב בהמון, מי שהומה ומהמה אחר המצות, לא תבואה, ואין לו מעשים טובים, גם זה הבל. ומי שהיה מחבב את המצות, זה משה, שעם שבא להסתלק מן העולם, מצוה קטנה שהניח, אינו מסתלק מן העולם עד שאפרשה בעוד שיש בידי כח, שנאמר אז יבדיל משה שלש ערים.

אז יבדיל משה (דברים שם). מהו אז, לשון שירה, מי אמר שירה, הרוצח, שכתוב בו מות יומת הרוצח (במדבר לה טז), ורוצח לא יהרג.

ד"א מי אמר שירה, משה אמר שירה, משל הדיוט אמר מי שאכל התבשיל יודע מה טעמו, לפי שהרג את המצרי וברח לכך יודע מה בנפשו של הורג, ואמר אז יבדיל משה.

ד"א מי אמר שירה, ישראל אמרו שירה, שכתוב ולארץ לא יכופר לדם (במדבר לה לג), אמרו ישראל כל מי שהרג בשגגה נהרג, כיון שאמר משה רפואתו של דבר, אמרו ישראל שירה.

אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש. כל הרצחנים בורחים למזרח, שנאמר וישכן מקדם לגן עדן (בראשית ג כד), קין ברח למזרח, שנאמר ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן (שם ד טז),

לכך כתיב מזרחה שמש. אמרו ישראל רבונו של עולם יש הות נפש שלא בטובתו, אמר הקב"ה מי שהרג נפש בשגגה, הרי נתתי לו מקום שיברח לשם, לכך נאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו (משלי כח יז), מהו עד בור ינוס, אמר הקב"ה מי שחטא בשגגה הרי נתתי לו מקום בתחומו של ראובן, את בצר במדבר בארץ המישור (דברים ד מג).

אנכי ה' אלהיך (דברים ה ו). למה פתח בלשון יחיד, ולא אמר אלהיכם, אמר רבי שמעון כדי ליתן סניגוריא, שבו למד משה סניגוריא במעשה העגל, אמר לו על מה אתה כועס, למה [ה'] יחרה אפך בעמך (שמות לב יא), כלום צוית להם.

חסלת הוספה לפר' ואתחנן